

หลักพุทธธรรมเพื่อการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง* BUDDHADHAMMA PRINCIPLES FOR TRAINING THE PRISONERS' MIND

ประดิษฐ์ ปะวันนา

Pradit Pawanna

มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

National Sports University

Corresponding Author E-mail: Pradit44@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง โดยวิจัยแบบผสมวิธี ขั้นตอนแรกใช้วิธีศึกษาเอกสาร คือ ผู้วิจัยศึกษาหลักธรรมในพระไตรปิฎก เพื่อค้นหาหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง ลักษณะคดีต่าง ๆ หลังจากนั้นใช้วิธีศึกษาเชิงสำรวจ คือนำหลักธรรมเหล่านั้นไปจัดทำเป็นแบบสอบถาม เพื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับลำดับความสำคัญของหลักธรรมต่อผู้ต้องขังลักษณะคดีต่าง ๆ โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความเห็น 15 คน ประกอบด้วย นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 6 คน อนุศาสนาจารย์ในเรือนจำและทัณฑสถาน 9 คน ซึ่งเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่และร้อยละ เพื่อนำมาจัดลำดับความสำคัญตามค่าร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า 1. หลักพุทธธรรมในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังที่กระทำ ความผิดเกี่ยวกับเพศ เรียงตามลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ 1. เบญจศีลข้อที่ 3 การงดเว้นจากการประพฤตินอกใจในกาม 2. กามสังวร 3. เมตตาและกรุณา 4. ทิศ 6 5. อบายมุข 6 และ 6. สัมมาอาชีวะ 2. หลักพุทธธรรมในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังที่กระทำ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย เรียงตามลำดับความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ 1. เบญจศีลข้อที่ 1 การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ 2. เมตตาและกรุณา 3. ขันติ 4. อภัยทาน 5. อบายมุข 6 และ 6. ทิศ 6 3. หลักพุทธธรรมในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังที่กระทำ ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน เรียงตามลำดับความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ 1. เบญจศีลข้อที่ 2 การงดเว้นจากการลักทรัพย์ 2. สัมมาอาชีวะ 3. สันโดษ 4. ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม 4 5. กามโภคะสุข 4 และ 6. กามโภคะ 10 4. หลักพุทธธรรมในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังที่กระทำ ความผิดค้ายาเสพติด เรียงตามลำดับ

*Received November 4, 2024; Revised December 26, 2024; Accepted December 28, 2024

ความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ 1. มิจฉาวณิชา 2. สัมมาอาชีวะ 3. สันโดษ
4. ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 5. กามโมคีสูข 4 และ 6. กามโมคี 10

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม; การพัฒนาจิตใจ; ผู้ต้องขัง

Abstract

This study aimed to investigate the Buddhadhamma principles for training prisoners' mind. The study employed mixed method research technique by reviewing the Tipitaka to identify the principles which are suitable for training the minds of prisoners in four different types of crime committed. Then the researcher used the survey study method by taking the principles from the qualitative study to make questionnaires, and had them prioritized the items of the principles by 15-purpursively-sected experts, including six Buddhist scholars, and nine chaplains of prison and correctional institutions. Data analysis is performed by calculating frequencies and percentages, and then prioritizing items based on their respective percentages.

Findings indicated that 1. The principles for the crime-related-to-sex prisoners include 1. Percept 3: refrain from harmful expressions of sexuality, 2. sexual restraint, 3. goodwill and compassion, 4. directions 6, 5. causes of ruin 6, and 6. right means of livelihood, respectively; 2. The principles for crime-related-to-life-and-body prisoners include 1. Percept 1: refrain from harming or taking the life of any being, 2. goodwill and compassion, 3. forbearance, 4. forgiveness, 5. causes of ruin 6, and 6. directions 6, respectively; 3. The principles for crime-related-to-property prisoners include 1. Percept 2: refrain from taking or misusing anything that does not belong to you or has not been clearly offered, 2. right means of livelihood, 3. contentment, 4. virtues conducive to benefits in the present 4, 5. house-life happiness 4, and 6. enjoyers of sense-pleasures 10, respectively; 4. The principles for crime-related-to-drug prisoners include 1. trades which should not be plied by a lay disciple, 2. right means of livelihood, 3. contentment, 4. virtues conducive to benefits in the present 4, 5. house-life happiness 4, and 6. enjoyers of sense-pleasures 10, respectively.

Keywords: Buddhadhamma Principles; Mind Training; Prisoners

บทนำ

ในปัจจุบันความคิดความเชื่อเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดเปลี่ยนแปลงแตกต่างจากความคิดความเชื่อในสมัยอดีตดั้งเดิม กล่าวคือ ในสมัยอดีตมีความคิดความเชื่อที่ว่าคนกระทำความผิดเพราะมีความชั่วร้ายอยู่ในตัว การปฏิบัติต่อคนที่กระทำความผิดจึงต้องปฏิบัติด้วยวิธีการที่รุนแรง เพื่อให้สาสมกับความผิดที่ได้ทำลงไป และเพื่อให้ผู้กระทำความผิดหลาบจำไม่กล้ากระทำความผิดอีก รวมทั้งทำให้ผู้คนที่ไปเกิดความเกรงกลัวไม่กระทำตาม ในขณะที่สมัยปัจจุบันมีความคิดความเชื่อที่ว่าคนทำผิดเพราะมีความผิดปกติในตัวผู้กระทำ ซึ่งเกิดจากสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกิดความจำเป็นหรือกดดันให้กระทำความผิด ส่งผลให้แนวคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเปลี่ยนแปลงมาสู่การอบรมแก้ไขให้กลับสู่สังคม

ในระดับสากล องค์การสหประชาชาติได้ประกาศหลักการและแนวปฏิบัติซึ่งบ่งบอกถึงการเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้กระทำความผิด และเอื้อให้ผู้กระทำความผิดปรับปรุงแก้ไขพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ เช่น “ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งองค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติกับผู้ต้องขัง” (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) หรือ “ข้อกำหนดแมนเดลลา” (Mandela Rules) ซึ่งเป็นข้อกำหนดที่วางมาตรฐานขั้นต่ำในการบริหารจัดการเรือนจำที่ดี รวมทั้งวางมาตรฐานให้มีการเคารพสิทธิผู้ต้องขัง โดยยึดหลักการ 5 ประการ คือ 1. ผู้ต้องขังพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพต่อศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ 2. ห้ามการทรมานหรือการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังด้วยความทารุณ 3. ให้ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยคำนึงถึงความต้องการขั้นพื้นฐาน โดยไม่เลือกปฏิบัติ 4. วัตถุประสงค์ของเรือนจำ คือ การคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยและลดการกระทำผิดซ้ำ 5. ผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่ ผู้ให้บริการด้านต่าง ๆ ในเรือนจำ และผู้เข้าเยี่ยม จะต้องได้รับความปลอดภัยตลอดเวลา (กรมราชทัณฑ์, 2567) “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน” (Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่วางมาตรฐานด้านการเคารพสิทธิของมนุษย์ทุกคน รวมทั้งผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องขังในเรือนจำด้วย (กระทรวงการต่างประเทศ, 2551) ในส่วนของประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้มีการกำหนดบทบัญญัติซึ่งบ่งบอกถึงการเคารพสิทธิของมนุษย์ทุกคน รวมถึงผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องขังด้วย เช่น มาตรา 4 บัญญัติไว้ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเหมือนกัน” หมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 25-49 ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานในด้านต่าง ๆ ไว้อย่างครบถ้วนครอบคลุม (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560, 2560) นอกจากนั้น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ก็ได้บัญญัติรับรองสิทธิที่ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องขังทุกคนพึง

ได้รับ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการได้รับอาหารที่ปรุงสุก สะอาด ในปริมาณที่เพียงพอ สิทธิได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ห้องน้ำห้องส้วมที่ถูกสุขลักษณะ สิทธิได้รับเครื่องแต่งกาย เครื่องนุ่งห่มที่สะอาด เหมาะสมกับวัฒนธรรมและสภาพอากาศ สิทธิได้รับบริการทางการแพทย์และการรักษาพยาบาล สิทธิได้รับการศึกษา การอบรมทั้งด้านคุณธรรมและจริยธรรม การทำงาน การฝึกวิชาชีพ การปฏิบัติศาสนกิจ การเรียนรู้วัฒนธรรมอันดีงาม กิจกรรมสันทนาการ กีฬา รวมทั้งมีโอกาสได้รับการติดต่อกับครอบครัว ญาติมิตร และรับรู้ถึงข่าวสารและความเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก (พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560, 2560) กล่าวได้ว่า ในปัจจุบัน นานาอารยประเทศได้ตื่นตัวและตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องขังให้มีความเหมาะสม สอดคล้องและเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชน เพื่อให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องขังได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน รวมถึงได้รับสวัสดิการตามความจำเป็นที่ควรได้รับในสภาพที่ถูกคุมขัง และได้รับการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยให้สามารถกลับเข้ามาอยู่ในสังคมได้อย่างปกติโดยไม่ก่อปัญหาอีก

กรมราชทัณฑ์ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุมและพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังของประเทศไทย ได้ดำเนินการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยผู้ต้องขังหลากหลายรูปแบบ เป็นต้นว่า ปฐมนิเทศเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ต้องขังเข้าใหม่ ให้การศึกษา ฝึกวิชาชีพ อบรมศีลธรรม จัดโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังตามลักษณะแห่งคดีและพฤติการณ์การกระทำผิด อบรมก่อนพ้นโทษ ฯลฯ สำหรับการอบรมศีลธรรม กรมราชทัณฑ์ได้จัดให้มีการอบรมทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม อบรมทั้งผู้ต้องขังที่เข้าใหม่และผู้ต้องขังที่กำลังจะพ้นโทษ โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก หรืออาราธนาพระภิกษุ หรือ อนุศาสนาจารย์ของกรมราชทัณฑ์เอง เป็นวิทยากร อย่างไรก็ตาม ในการคัดเลือกหลักสูตรหรือข้อธรรมสำหรับการอบรมหรือบรรยายนั้น ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับดุลพินิจหรือพิจารณาของวิทยากรเป็นหลัก ไม่ได้มีการศึกษาวิเคราะห์ถึงความสอดคล้องเหมาะสมอย่างจริงจัง หรืออย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักพุทธธรรมเพื่อการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง” โดยคาดหวังว่า ผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อกรมราชทัณฑ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเลือกเฟ้นคัดสรรหรือกำหนดหลักสูตรหรือข้อธรรมสำหรับอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังในเรือนจำต่าง ๆ

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Study) ด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire)

2. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นอนุศาสนาจารย์ในเรือนจำและทัณฑสถาน ซึ่งไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 6 คน ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นอนุศาสนาจารย์ในเรือนจำและทัณฑสถาน จำนวน 9 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการสร้างและรายละเอียดดังนี้

3.1 ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามและตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม

3.1.1 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับโปรแกรมการอบรมพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์

3.1.2 ศึกษาหลักพุทธธรรมในพระไตรปิฎก เพื่อค้นหาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังลักษณะคดีต่าง ๆ

3.1.3 ร่างแบบสอบถาม

3.1.4 ตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) เลือกใช้ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.67 ขึ้นไป

3.1.5 ปรับปรุงแบบสอบถามตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

3.1.6 จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์

3.2 รายละเอียด (โครงสร้าง) ของแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ตอนที่ 2 แบบสอบถามลำดับความสำคัญของหลักธรรมหรือข้อธรรมที่มีต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดลักษณะคดีต่าง ๆ ตอนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเลือกฟื้นฟูหลักพุทธธรรม

(หลักธรรมหรือข้อธรรม) สำหรับใช้ในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังที่กระทำผิดลักษณะคดีต่าง ๆ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539)

4.2 การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน โดยผู้วิจัยจัดส่งแบบสอบถามไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางไปรษณีย์ พร้อมแนบซองจดหมายและติดแสตมป์สำหรับการส่งแบบสอบถามกลับคืน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์เอกสาร (พระไตรปิฎก) ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณ คือ หาค่าความถี่ (Frequency) และ ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อนำมาจัดลำดับความสำคัญตามค่าร้อยละ

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพระไตรปิฎก: หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ

1. เบญจศีลข้อที่ 3 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงคุณของการปฏิบัติตามศีลข้อนี้ และโทษของการละเมิดศีลข้อนี้ อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

2. กามสังวร เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงคุณธรรมของบุรุษและสตรีที่มีคู่ครองว่าจะต้องดูแลเอาใจใส่ให้ความเคารพกันและไม่นอกใจกัน อันจะส่งผลทำให้ไม่ไปเกี่ยวข้องกับเชิงชู้สาวหรือล่วงละเมิดทางเพศคู่ครองของคนอื่น ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

3. เมตตาและกรุณา เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงคุณธรรมสำคัญที่มนุษย์พึงมีพึงปฏิบัติ นั่นคือ การรู้จักรักปรารถนาดีต่อคนอื่นและรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่น เช่น รักปรารถนาดีต่อเด็กและสตรี ไม่ลวนลามข่มขืนเด็กและสตรี ช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและสตรี ฯลฯ อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

4. ทิศ 6 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงหน้าที่หรือแนวปฏิบัติที่ดีต่อบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมรอบตัว หรือที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ในสังคม อันจะส่งผลทำให้ผู้ต้องขังไม่เกิดความคิดและการกระทำในเชิงชู้สาวกับบุคคลที่ไม่สมควร หรือความคิดและการกระทำ

ลวนลามข่มขืนเด็ก สตรี เพื่อนร่วมงาน เจ้านาย ลูกน้อง เพศตรงข้าม ฯลฯ ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

5. สัมมาอาชีวะ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักว่าการค้าขายมนุษย์เพื่อให้บริการทางเพศนั้นผิดทั้งกฎหมายและศีลธรรมทางศาสนา อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก และหันไปค้าขายสินค้าหรือบริการอย่างอื่น หรือประกอบอาชีพอื่นที่สุจริต ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

6. อบรมมุข 6 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักว่าอบรมมุขนั้นนำไปสู่ความเสื่อม นำไปสู่การกระทำความผิดทางเพศ อันจะส่งผลทำให้งดเว้นหลีกเลี่ยงจากอบรมมุข ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

ผลการสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ: ลำดับความสำคัญของหลักธรรมหรือข้อธรรมต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ

ตารางที่ 1 ลำดับความสำคัญของหลักธรรมหรือข้อธรรมต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ

ลำดับที่	หลักธรรม/ข้อธรรม	จำนวน	ร้อยละ
1	เบญจศีลข้อที่ 3	8	53.33
2	กามสังวร	7	46.66
3	เมตตาและกรุณา	7	46.66
4	ทศ 6	8	53.33
5	อบรมมุข 6	6	40
6	สัมมาอาชีวะ	8	53.33

จากตารางที่ 1 พบว่า หลักธรรมหรือข้อธรรมที่มีความสำคัญต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ เรียงตามลำดับความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ลำดับที่ 1 เบญจศีลข้อที่ 3 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 53.33 ลำดับที่ 2 กามสังวร มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 2 จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 46.66 ลำดับที่ 3 เมตตาและกรุณา มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 3 จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 46.66 ลำดับที่ 4 ทศ 6 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 4 จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 53.33 ลำดับที่ 5 อบรมมุข 6 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 5 จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 40 ลำดับที่ 6 สัมมาอาชีวะ มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 6 จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 53.33

ผลการศึกษาพระไตรปิฎก: หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย

1. เบญจศีลข้อที่ 1 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงคุณของการปฏิบัติตามศีลข้อนี้ และโทษของการละเมิดศีลข้อนี้ อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

2. เมตตาและกรุณา เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงคุณธรรมสำคัญที่มนุษย์พึงมีพึงปฏิบัติ นั่นคือ การรู้จักรักปรารถนาดีต่อคนอื่น รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่น ไม่ทำร้ายร่างกายคนอื่น ไม่ฆ่าคนอื่น ฯลฯ อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

3. ชันติ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักว่า ถ้าหากรู้จักอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่คนอื่นทำให้เจ็บกายเจ็บใจ ก็จะไม่เกิดการทะเลาะวิวาท ไม่เกิดการทำร้ายร่างกายกัน ไม่เกิดการฆ่ากัน และไม่เกิดการดำเนินคดีและการลงโทษจำคุก อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

4. อภัยทาน เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักว่า การให้อภัยผู้อื่นนั้นมีผลดีต่อชีวิตตนเองด้วย เช่น สุขภาพจิตดี ไม่มีศัตรูคู่ขัดแย้ง ไม่ต้องหวาดระแวงว่าจะถูกลอบทำร้ายร่างกายหรือถูกฆ่า ฯลฯ ส่วนการไม่ให้อภัยนั้นส่งผลเสียต่อชีวิตตนเอง เช่น ทำให้มีศัตรูคู่ขัดแย้ง ทำให้วิตกกังวลหวาดระแวงว่าจะถูกลอบทำร้ายร่างกายหรือถูกฆ่า ทำให้ทะเลาะวิวาทหรือต่อตีกับคนอื่น ทำให้ถูกลงโทษจำคุก ฯลฯ อันจะส่งผลทำให้ผู้ต้องขังไม่กระทำผิดซ้ำอีก ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

5. ทิศ 6 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงหน้าที่หรือแนวปฏิบัติที่ดีต่อบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมรอบตัว หรือที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ในสังคม อันจะส่งผลทำให้ผู้ต้องขังไม่เกิดความคิดที่จะทำร้ายร่างกายหรือเช่นฆ่าเพื่อน บุตรภรรยา เจ้านาย ลูกน้อง ฯลฯ ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

6. อบายมุข 6 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักว่าอบายมุขนั้นนำไปสู่ความเสื่อม นำไปสู่การกระทำความผิดทำร้ายร่างกายหรือฆ่าคนอื่น อันจะส่งผลทำให้ังดเว้นหลีกเลี่ยงจากอบายมุข ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

ผลการสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ: ลำดับความสำคัญของหลักธรรมหรือข้อธรรมต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย

ตารางที่ 2 ลำดับความสำคัญของหลักธรรมหรือข้อธรรมต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย

ลำดับที่	หลักธรรม/ข้อธรรม	จำนวน	ร้อยละ
1	เบญจศีลข้อที่ 1	8	53.33
2	เมตตาและกรุณา	7	46.66
3	ชันติ	8	53.33
4	อภัยทาน	8	53.33
5	อบายมุข 6	7	46.66
6	ทิศ 6	7	46.66

จากตารางที่ 2 พบว่า หลักธรรมหรือข้อธรรมที่มีความสำคัญต่อผู้ต้องขังที่กระทำ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย เรียงตามลำดับความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ลำดับที่ 1 เบญจศีลข้อที่ 1 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 จำนวน 8 คน คิดเป็น ร้อยละ 53.33 ลำดับที่ 2 เมตตาและกรุณา มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 2 จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 46.66 ลำดับที่ 3 ขันติ มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 3 จำนวน 8 คน คิดเป็น ร้อยละ 53.33 ลำดับที่ 4 อภัยทาน มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 4 จำนวน 8 คน คิดเป็น ร้อยละ 53.33 ลำดับที่ 5 อบายมุข 6 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 5 จำนวน 7 คน คิดเป็น ร้อยละ 46.66 ลำดับที่ 6 ทิศ 6 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 6 จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 46.66

ผลการศึกษาพระไตรปิฎก: หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการอบรมพัฒนา จิตใจผู้ต้องขังที่ระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์

1. เบญจศีลข้อที่ 2 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงคุณของการปฏิบัติตาม ศีลข้อนี้ และโทษของการละเมิดศีลข้อนี้ อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก ภายหลัง ได้รับการปล่อยตัว

2. สัมมาอาชีวะ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงคุณของสัมมาชีพ เช่น ผู้รู้ สรรเสริญ สบายใจไม่ต้องหวาดหวั่นต่อโทษของกฎหมายบ้านเมือง ตายแล้วไปสวรรค์ ฯลฯ อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก และหันไปประกอบอาชีพสุจริตที่ไม่ผิดกฎหมายและ ไม่ผิดศีลธรรม ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

3. กามโกศ 10 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงหลักการปฏิบัติเกี่ยวกับ ทรัพย์ที่ถูกต้อง คุณค่าหรืออานิสงส์ผลดีของการแสวงหาทรัพย์ที่ถูกต้อง การใช้จ่ายทรัพย์ที่ ถูกต้อง และการวางท่าทีต่อทรัพย์ที่ถูกต้อง อันจะส่งผลทำให้ผู้ต้องขังไม่กระทำผิดซ้ำอีก และหันไปแสวงหาทรัพย์ด้วยวิธีที่ถูกต้องชอบธรรม ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

4. ทัฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงแนวทาง หรือวิธีการที่ถูกต้องในการทำให้ตนประสบความสำเร็จและมีความสุขความเจริญในภพชาติ ปัจจุบันนี้ อันจะส่งผลทำให้ผู้ต้องขังไม่กระทำผิดซ้ำอีก และหันไปประพฤติปฏิบัติตาม หลักทัฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

5. กามโกศีสุข 4 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงการแสวงหาความสุขอย่าง ถูกต้องชอบธรรมจากความมีทรัพย์ จากการใช้จ่ายทรัพย์ จากความไม่เป็นหนี้ และจาก ความประพฤติสุจริต อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก และหันไปแสวงหาความสุขจาก ความมีทรัพย์ที่ได้มาโดยวิธีสุจริต ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

6. สันโดษ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงการมีความสุขความพอใจในสิ่งที่ ตนเองมีตนเองได้ การรู้จักอิมรู้จักพอ อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก และหันไป

ประกอบอาชีพที่สุจริต ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและตามหลักกรรมสันโดษ ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

ผลการสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ: ลำดับความสำคัญของหลักกรรม หรือข้อธรรมต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน

ตารางที่ 3 ลำดับความสำคัญของหลักกรรมหรือข้อธรรมต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน

ลำดับที่	หลักกรรม/ข้อธรรม	จำนวน	ร้อยละ
1	เบญจศีลข้อที่ 2	10	66.66
2	สัมมาอาชีวะ	9	60
3	สันโดษ	7	46.66
4	ทิฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4	6	40
5	กามโกศีสุข 4	8	53.33
6	กามโกศิ 10	5	33.33

จากตารางที่ 3 พบว่า หลักกรรมหรือข้อธรรมที่มีความสำคัญต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน เรียงตามลำดับความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ลำดับที่ 1 เบญจศีลข้อที่ 2 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 66.66 ลำดับที่ 2 สัมมาอาชีวะ มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 2 จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 60 ลำดับที่ 3 สันโดษ มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 3 จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 46.66 ลำดับที่ 4 ทิฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 4 จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 40 ลำดับที่ 5 กามโกศีสุข 4 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 5 จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 53.33 ลำดับที่ 6 กามโกศิ 10 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 6 จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33

ผลการศึกษาพระไตรปิฎก: หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังที่กระทำความผิดค้ายาเสพติด

1. มิจฉวนนิชชา เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักว่า การค้ายาเสพติดนั้นผิดทั้งกฎหมายและผิดทั้งศีลธรรมทางศาสนาด้วย อันจะทำให้ไม่กระทำความผิดซ้ำอีก และหันไปประกอบอาชีพสุจริตที่ไม่ผิดกฎหมายและไม่ผิดศีลธรรม ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

2. สัมมาอาชีวะ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงคุณค่าของสัมมาชีพ เช่น ผู้รู้สรรพสิริสุขสบายใจไม่ต้องหวาดหวั่นต่อโทษของกฎหมายบ้านเมือง ตายแล้วไปสวรรค์ ฯลฯ อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำความผิดซ้ำอีก และหันไปประกอบอาชีพสุจริตที่ไม่ผิดกฎหมายและไม่ผิดศีลธรรม ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

3. กามโกศิ 10 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงหลักการปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ถูกต้อง คุณค่าหรืออานิสงส์ผลดีของการแสวงหาทรัพย์สินที่ถูกต้อง การใช้จ่ายทรัพย์สิน

ที่ถูกต้อง และการวางท่าที่ต่อทรัพย์สินที่ถูกต้อง โทษหรือผลเสียของการแสวงหาทรัพย์สินที่ไม่ถูกต้อง การใช้จ่ายทรัพย์สินที่ไม่ถูกต้อง และการวางท่าที่ต่อทรัพย์สินที่ไม่ถูกต้อง อันจะส่งผลทำให้ผู้ต้องขังไม่กระทำผิดซ้ำอีก และหันไปแสวงหาทรัพย์สินด้วยวิธีที่ถูกต้องชอบธรรม ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

4. ทัศนคติที่มีกตสัจวัตตนิกรธรรม 4 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงแนวทางหรือวิธีการที่ถูกต้องในการทำให้ตนประสบความสำเร็จและมีความสุขความเจริญในภพชาติปัจจุบันนี้ อันจะส่งผลทำให้ผู้ต้องขังไม่กระทำผิดซ้ำอีก และหันไปประพฤติปฏิบัติตามหลักทัศนคติที่มีกตสัจวัตตนิกรธรรม 4 ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

5. กามโมคีสสุ 4 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงการแสวงหาความสุขอย่างถูกต้องชอบธรรมจากความมีทรัพย์สิน จากการใช้จ่ายทรัพย์สิน จากความไม่เป็นหนี้ และจากความประพฤติสุจริต อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก และหันไปแสวงหาความสุขจากความมีทรัพย์สินที่ได้มาโดยวิธีสุจริต ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

6. สันโดษ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงการมีความสุขความพอใจในสิ่งที่ตนเองมีตนเองได้ การรู้จักอิมูรู้จักพอ อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก และหันไปประกอบอาชีพที่สุจริต ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและตามหลักธรรมสันโดษ ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

ผลการสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ: ลำดับความสำคัญของหลักธรรมหรือข้อธรรมต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดซ้ำสาเหตุ

ตารางที่ 4 ลำดับความสำคัญของหลักธรรมหรือข้อธรรมต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดซ้ำสาเหตุ

ลำดับที่	หลักธรรม/ข้อธรรม	จำนวน	ร้อยละ
1	มิจฉวนณิชา	10	66.66
2	สัมมาอาชีวะ	7	46.66
3	สันโดษ	5	33.33
4	ทัศนคติที่มีกตสัจวัตตนิกรธรรม 4	5	33.33
5	กามโมคีสสุ 4	7	46.66
6	กามโมคีส 10	5	33.33

จากตารางที่ 4 พบว่า หลักธรรมหรือข้อธรรมที่มีความสำคัญต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดซ้ำสาเหตุ เรียงตามลำดับความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ลำดับที่ 1 มิจฉวนณิชา มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 66.66 ลำดับที่ 2 สัมมาอาชีวะ มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 2 จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 46.66 ลำดับที่ 3 สันโดษ มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 3 จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 ลำดับที่ 4 ทัศนคติที่มีกตสัจวัตตนิกรธรรม 4 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 4 จำนวน 5 คน คิดเป็น

ร้อยละ 33.33 ลำดับที่ 5 กามโกศีสุข 4 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 5 จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 46.66 ลำดับที่ 6 กามโกศี 10 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 6 จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33

อภิปรายผลการวิจัย

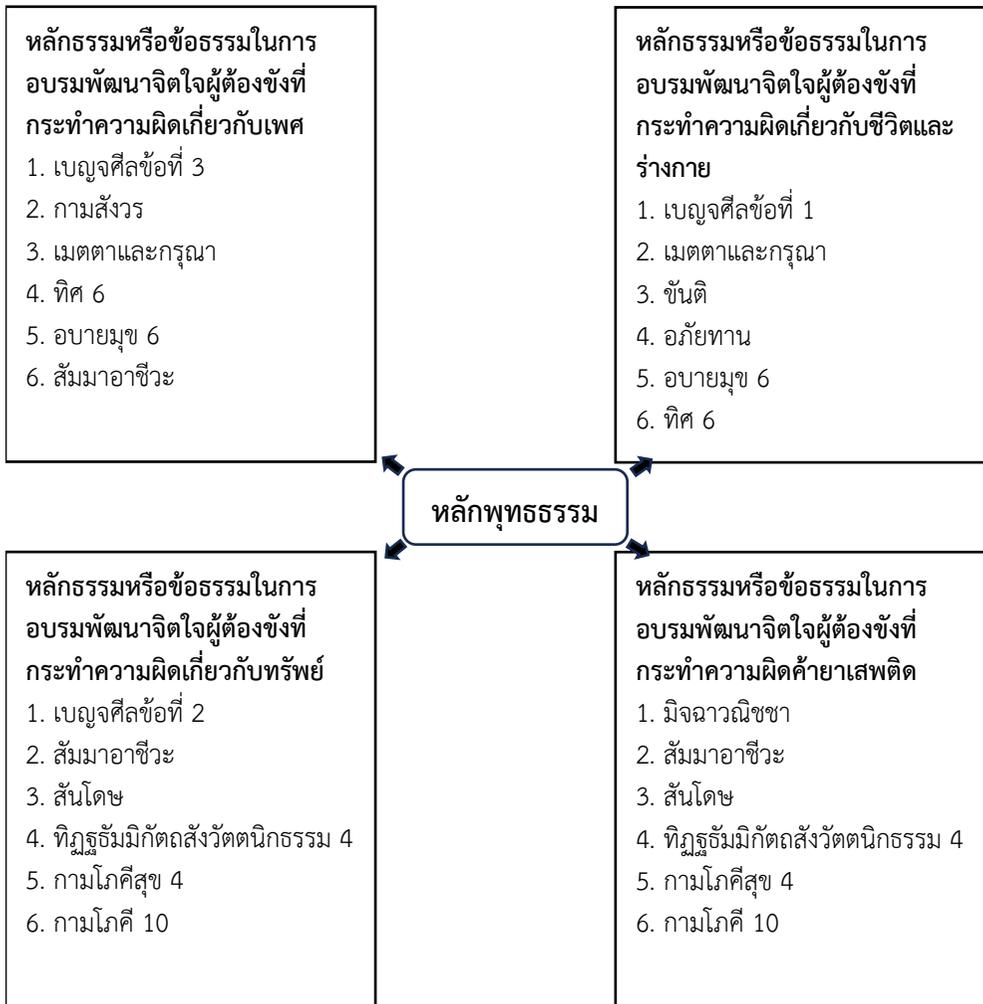
ผลการวิจัยที่พบว่า หลักธรรมหรือข้อธรรมที่มีความสำคัญต่อผู้ต้องขังที่กระทำ ความผิดเกี่ยวกับเพศ กระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย และกระทำความผิด เกี่ยวกับทรัพย์ ลำดับที่ 1 ได้แก่ เบญจศีล (ศีล 5) สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาวิเศษ เสาะพบดี และคณะ (2560) ที่พบว่า หลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาจิตใจของผู้ต้องขังหญิง ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม หิริโอตตปปะ กฏแห่งกรรม ขรราวาสธรรม 4 ชั้นติ พรหมวิหาร 4 พละ 5 สังคหัตถุ 4 อบายมุข 6 กรรมฐาน ปัญญา และอริยสัจ 4 และ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหานันทวิทย์ อธิภทโท และคณะ (2561) ที่พบว่า กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขัง มีขั้นตอนคือ การควบคุม และพัฒนาพฤติกรรม และหลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ ได้แก่ หลักศีล 5 มรรคมืองค์ 8 หลักสังคหัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 โยนิโสมนสิการ และหิริ โอตตปปะ มีกระบวนการสำคัญ ได้แก่ การฝึกสมาธิภาวนา การฝึกอบรมศีล สมาธิ ปัญญา และการปฏิบัติกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนาประจำวันและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมเพื่อการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง คือ ได้ข้อมูลหลักธรรมหรือข้อธรรมที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ กระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย กระทำความผิด เกี่ยวกับทรัพย์ และกระทำความผิดค้ายาเสพติด โดยหลักธรรมหรือข้อธรรมที่เหมาะสม สำหรับใช้ในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังที่ กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ ได้แก่ 1. เบญจศีลข้อที่ 3 การงดเว้นจากการประพฤติดนินทาคาม 2. กามสังวร 3. เมตตาและ กรุณา 4. ทิศ 6 5. อบายมุข 6 และ 6. สัมมาอาชีวะ หลักธรรมหรือข้อธรรมที่เหมาะสม สำหรับใช้ในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ได้แก่ 1. เบญจศีลข้อที่ 1 การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ 2. เมตตาและกรุณา 3. ชั้นติ 4. อภัยทาน 5. อบายมุข 6 และ 6. ทิศ 6 หลักธรรมหรือข้อธรรมที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการอบรมพัฒนา จิตใจผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ได้แก่ 1. เบญจศีลข้อที่ 2 การงดเว้นจากการ ลักทรัพย์ 2. สัมมาอาชีวะ 3. สันโดษ 4. ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 5. กามโกศีสุข 4 และ 6. กามโกศี 10 หลักธรรมหรือข้อธรรมที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการอบรมพัฒนาจิตใจ

ผู้ต้องขังที่กระทำความผิดค้ายาเสพติด ได้แก่ 1. มิจฉาวณิชชา 2. สัมมาอาชีวะ 3. สันโดษ 4. ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตินิกัธธรรม 4 5. กามโกคีสุข 4 และ 6. กามโกคิ 10 ดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กรมราชทัณฑ์ควรพิจารณากำหนดหรือระบุชื่อหลักธรรมหรือข้อธรรมที่ได้จากงานวิจัยชิ้นนี้ลงในคู่มือหรือโปรแกรมการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง เพื่อให้วิทยากร

บรรยายหรือฝึกอบรมได้ตรงประเด็นและเป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องขังลักษณะคดีต่าง ๆ อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

กรมราชทัณฑ์ควรจัดทำคู่มือสำหรับวิทยากรอบรมธรรมแก่ผู้ต้องขัง ที่มีเนื้อหาประกอบด้วย การอธิบายสาระของหลักธรรมหรือข้อธรรมต่าง ๆ กรณีตัวอย่างจากนิทานชาดกและข่าวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมยุคปัจจุบัน และแนะนำสื่อประกอบการอบรมเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่วิทยากรที่จะมาฝึกอบรม และเพื่อให้การฝึกอบรมเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยเชิงทดลองเพื่อศึกษาประสิทธิผลของการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง
2. ควรวิจัยเชิงทดลองเพื่อศึกษาประสิทธิผลของการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาของผู้ต้องขัง

เอกสารอ้างอิง

- กรมราชทัณฑ์. (2567). *ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งองค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง*. สืบค้น 23 เมษายน 2567, จาก <https://shorturl.asia/Ct2bm>
- กระทรวงการต่างประเทศ. (2551). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน*. สืบค้น 23 เมษายน 2567, จาก <https://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf>
- พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท และคณะ. (2561). การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(4), 1347-1361.
- พระมหาวิเศษ เสาะพบดี และคณะ. (2560). หลักธรรมในการพัฒนาจิตใจของผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, 18(1), 60-68.
- พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560. (2560, 18 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 21 ก. หน้า 17-20.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. หน้า 4, 7-13.